

Розділ 1

ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА EDUCATION. PEDAGOGY

Зайченко Н.І.,

доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та освітніх і педагогічних наук
Національного університету “Чернігівський колегіум” імені Т.Г. Шевченка

ПАУЛЬ БАРТ ПРО СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНУ ІДЕЮ

Оригінальні погляди стосовно соціальної педагогіки висловлював у нарисі “Історія соціально-педагогічної ідеї” (Одеса, 1923) німецький мислитель Пауль Барт (Ernst Emil Paul Barth) (1.8.1858, Олесніца – 30.9.1922, Лейпциг), який у 1890-х роках викладав педагогіку, а з 1897 року був професором Лейпцизького університету.

Професор Артемій Готалов-Готліб справедливо наголошував у передмові до твору Пауля Барта: “Його брошура про історію соціально-педагогічної ідеї є блискучим за композицією та дуже яскравим нарисом, у який із великою майстерністю укладений чималий період від найдавніших часів до теперішніх днів. Будучи відмінним знавцем історії філософії і педагогіки, він впевнено показує, як за тих чи інших соціальних умов ставала панівною то індивідуалістична, то соціальна ідеологія, під впливом котрих зводилося і виховання юного покоління” [1, с. 3].

Пауль Барт указував, що зауваження Фрідріха Паульсена (Friedrich Paulsen) про те, що “соціальна педагогіка дуже стара, вона завжди була складовою частиною педагогіки” [1, с. 5], [2, с. 17] є правильним, але правильним тільки наполовину. “Безсумнівно, педагогіка завжди була соціальною, оскільки вона поряд з іншими цілями ставила і виховання для суспільства; проте існує педагогіка, яка прагне виховувати за допомогою суспільства (як суспільства дітей, так і суспільства дорослих) та яка встановлює свою програму, беручи до уваги інтереси суспільства, а не інтереси окремої особистості. Це і є соціальна педагогіка у власному розумінні”, – стверджував Пауль Барт [1, с. 5].

Здійснюючи аналіз античної педагогічної системи, німецький педагог приходив до висновку, що вона була “вже ясно вираженою соціальною педагогікою” [1, с. 10].

Зокрема, Пауль Барт роз'яснював далі, що за гомерівської доби усі старі люди були вихователями. “Кожен із них учить тому, що сам знає; так, наприклад, Хірон навчає Ахілла засобів лікувати рани; Фенікс, котрий певною мірою замінює останньому батька, навчає його красномовству. Усе тут соціально: як мета виховання, адже вона складається з чеснот, знань та умінь, визнаних звичаєм, а не обраних окремою особою, так і орган виховання, оскільки він істотною своєю частиною співпадає з самим соціальним життям, із постійним спілкуванням молодих зі старшими, як і між собою під час ігор та робіт. Молодь виховується з самого початку не тільки для, але й за допомогою суспільства”, – зазначав педагог [1, с. 11].

Йдеться не виключно про соціальну функцію виховання, завдяки якій людина інтегрується в суспільство, а про виховне значення суспільства, про те, що суспільство всеціло виступає вихователем для людини. Тож, розмислював Пауль Барт, “педагогіка соціальна в ту епоху, коли вона здійснюється ще несвідомо, інстинктивно всіма членами, а не окремими органами суспільства; вона залишається такою тоді, коли в першій штучній формі західноєвропейського суспільства, а саме в станових республіках еллінів, виховання стає свідомою функцією, що виконується особливими чиновниками” [1, с. 12].

Далі Пауль Барт вів мову про те, що в середньовічну епоху колективне виховання в монастирських школах переважало над індивідуальним. Тенденція почала змінюватися в зв'язку з Реформаційними процесами, а епоха Просвітництва взагалі позначилася емансипацією індивіда від середньовічної зв'язаності. “Коли Монтень пише про виховання, він розмірковує про окремого вихованця, у крайньому випадку про дітей однієї сім'ї, яких має виховувати особливий гувернер. Локк має на увазі молодого лорда, при якому також був гувернер. Еміль у Руссо – син багатих батьків, якого вчитель виховує на самоті, у селі. Герbart підготувався до педагогічної діяльності, виховуючи двох синів у заможній родині. Таке одиночне виховання було чужим для педагогічної теорії середніх віків; нормальним уважалось тоді виховання колективне. А Локк бачить вже колективне виховання не лише менш цінним за індивідуальне, але й прямо таки шкідливим. Тільки тепер, за доби Просвітництва, виникає ідеал “гофмейстера”, тобто домашнього вихователя, вихователя-одиначки. Тільки тепер з'являються теоретичні визначення виховання, що обмежуються дитячим індивідумом та його майбутнім”, – констатував німецький педагог [1, с. 20].

Упродовж XIX століття попри панування індивідуалістичної педагогіки простежувалися прояви колективного виховання в “шкільних громадах” у Великій Британії та США, в організації у школах Франції кас взаємного страхування на випадок хвороби, в гуртожитковому укладі старих монастирських шкіл у Німеччині тощо. “Тільки в останній чверті XIX

століття суспільна думка повернула в бік практичного соціалізму, яким пронизані, наприклад, німецькі закони про страхування робітників. Цей поворот, імовірно, і штовхнув П. Наторпа на укладання його “соціальної педагогіки”, котру він, щоправда, прагнув надзвичайно мистецьки вивести з принципів Кантівської теорії пізнання. В усякому випадку, ось його висновок: “Виховує тільки колектив”; колектив є, з одного боку, “елементом, тобто знаряддям виховання”, з іншого – “метою, до досягнення якої повинно прагнути виховання”. Невдовзі згодом Георг Кершенштейнер затребував “громадянське виховання”, тобто постійне вказання учням, головним чином, учням “додаткових шкіл”, на взаємозалежність політичних та економічних умов, у яких вони живуть. Кершенштейнер висунув вимогу “трудової школи” замість колишньої школи – навчання, а трудова школа, на його думку, є спільною працею учнів, в атмосфері якої у той самий час мимовільно має формуватися і моральна їхня сфера. Майже одночасно Джон Дьюї в Чикаго створив навчальний план, заснований на історії розвитку господарських форм. На захист власної трудової школи Дьюї висуває ті ж етичні мотиви, що і Кершенштейнер, а саме: трудова школа, за його задумом, на пряму противагу школі навчання, можлива тільки при колективній праці та взаємній допомозі дітей, завдяки чому розвивається їхній соціальний інстинкт. Але найповніший практичний синтез усіх ідей, що оживлюють нашу сучасну педагогіку, проведений у “Вільній шкільній громаді” у Вікерсдорфі у Заальфельда в Тюрингії, заснованій 1906 року П. Гехейбом і Густавом Вінекеном”, – пояснював Пауль Барт [1, с. 29–30].

На погляд визначного педагога, самоуправління і дружне колективне життя учнів залишаються ідеалами, на які має націлюватися суспільне виховання. Якщо самоуправління практикується здавна, то до досягнення дружнього колективного життя у шкільній практиці ще далеко.

Підсумовуючи, Пауль Барт наголошував: “Людина стала людиною тільки через суспільство. Так і дитина повинна стати людиною тільки через суспільство. Проте подібно до того, як суспільство дорослих формувало дорослу людину, так у теперішній час суспільство дітей має бути середовищем, що формує дитину; це суспільство є притому співжиттям, не нав’язаним дітям ззовні, а створеним ними самими. Стара педагогіка вкрай слабо використовувала соціальні інстинкти дітей і особливо юнацтва; цей інстинкт незрідка навіть пригнічувався нею. У прийдешньому він має бути використаним і спрямованим на педагогічні цілі. Гете цілком ґрунтовно каже: “Нехай ніхто не думає, що можна пересилити перші враження юності”. Ці враження мають бути не лише словами, але й переживаннями соціального почуття та соціальної волі. Викликати їх щодня та щогодини – ось у чому полягає сучасне велике завдання соціальної педагогіки” [1, с. 32].

Таким чином, роздуми Пауля Барта стосовно соціальної педагогіки вирізнялися оригінальним підходом – спробою простежити епохальні зміни

в ретроспективі педагогічної практики, пояснити, чому в одні історичні епохи переважали тенденції індивідуального виховання, а в інші – колективного, суспільного. Іспанський освітянин Лоренсо Лузуріага (Lorenzo Luzuriaga Medina) вважав Пауля Барта визначним представником напряму “історичної соціальної педагогіки” [3, с. 72] поряд із Отто Вільманом (Gustav Philipp Otto Willmann) та Фрідріхом Паульсеном (Friedrich Paulsen) – напряму модерної соціальної педагогіки, що оформився на межі XIX – XX століть.

Список використаних джерел

1. Барт П. Історія соціально-педагогічної ідеї; переклад з нім. С. Лозинського. Одеса, 1923. 32 с.
2. Paulsen F. Pädagogik. Ed. 6. Stuttgart : J. G. Cotta, 1921. 430 p.
3. Luzuriaga L. La pedagogia contemporanea. Buenos Aires : Losada, S. A., 1963. 151 p.

Ковальський В.О.,

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-3467-0106>

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

У контексті швидкого розвитку інформаційних технологій, особливо важливим стає питання інтеграції новітніх досягнень у сфері штучного інтелекту (ШІ) в освітній процес. Вища освіта, як фундаментальний елемент підготовки кваліфікованих фахівців, зазнає змін під впливом глобалізації та цифровізації, що вимагає від університетів не тільки адаптації до нових умов, а й активного впровадження інноваційних технологій в навчальний процес.

Штучний інтелект, як один із провідних напрямків розвитку сучасних технологій, пропонує значні можливості для трансформації традиційних методик навчання і викладання. Його застосування може включати автоматизацію рутинних процесів, забезпечення адаптивності навчальних матеріалів, індивідуалізацію навчальних траєкторій, а також використання великих даних для аналізу ефективності навчальних методів.

Індивідуалізація навчання, що передбачає систематичну адаптацію навчального процесу до унікальних потреб, здібностей і знань кожного студента, є фундаментальним аспектом сучасної освітньої практики. Цей підхід базується на гіпотезі, що оптимізація освітнього процесу можлива через адаптацію до унікальних характеристик кожного студента, включаючи його індивідуальний темп навчання, методи засвоєння